

звуків, відтінків. Синтез мистецтва сприяє їхньому взаємозбагаченню виразними й образотворчими засобами суміжних видів і, тим самим, поглиблює та сприяє всебічному і глибокому різноманіттю навколишнього світу.

У перспективі передбачається розробка цілісного інтегративного курсу естетичного розвитку молодших школярів, а також визначення педагогічних умов її впровадження в практику роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. – К.: Вересень, 1996. – 129 с.
2. Блонский П. Память и мышление // Избран. педагогические и психологические сочинения / Под ред. А. Петровского: В 2 т. – М., 1979. – Т. 2. – С. 118–340.
3. Боров Ю. Эстетика. – М.: Политиздат, 1998. – 495 с.
4. Буров А.И. Эстетическая сущность искусства. – М.: Искусство, 1956. – 230 с.
5. Державний стандарт початкової загальної освіти. – К.: Міністерство освіти і науки України, 2000. – 59 с.
6. Зверев И.Д., Максимова В.М. Межпредметные связи в современной школе. – М.: Педагогика, 1981. – 159 с.
7. Каган М.С. Искусство как феномен культуры // Искусство в системе культуры / Сост. и отв. ред. Каган М.С. – Л.: Наука, 1987. – С. 6–22.
8. Личность и творческие проблемы, идеи, возможности / Б.П. Юсов, В.И.Шевченко, О.А.Левченко. – Луганск: Пресса, 1997. – 157 с.
9. Лосев А.Ф. Проблемы вариативного функционирования живописной образности и художественной литературы // Литература и живопись. – Л.: Наука, 1982. – С. 31–65.
10. Остапенко Т.А. Нетрадиційний підхід до побудови уроків естетичного виховання молодших школярів: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д. – К., 2002. – Ч. 2. – С. 182–186.

УДК 37. 02

І.В. Городинська

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ЛІЦЕЇВ ТА ГІМНАЗІЙ ПОЗИТИВНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Актуальність роботи. Протягом останнього десятиріччя в Україні значно погіршилося здоров'я і фізична підготовленість дошкільників, учнівської та студентської молоді. За даними наукових досліджень І.Беха відхилення в здоров'ї мають 80% дітей дошкільного віку; третина школярів страждає нервово-психічними розладами, зокрема невротизмом; хронічні захворювання до закінчення 11-го класу спостерігаються у 42% старшокласників; порушення у розвитку будови і функціях різних систем організму мають 50% учнів закладів освіти усіх типів [2].

Відомо, що здоров'я населення як найважливіший показник розвитку держави і якості життя його жителів на 50% залежить від способу життя, на 20% – від екологічної ситуації, на 20% – від стану генофонду і лише на 10% – від якості й рівня медичного обслуговування [3].

Найважливішою складовою реформування системи фізичного виховання є зміцнення здоров'я всіх верств населення засобами фізичного виховання і спорту, створення умов для задоволення потреб кожного громадянина України щодо підвищення рівня здоров'я і фізичного розвитку, а також формування відповідних мотиваційних і поведінкових характеристик, на що орієнтує Державна цільова комплексна програма “Фізичне виховання – здоров'я нації” [3].

За твердженням І.Кучерова, у цій програмі, на відміну від попередніх документів, що приймалися будь-коли на найвищому рівні з цього питання, є три особливих моменти. По-

перше, йдеться про здоров'я нації в цілому, а не лише окремих верств населення; по-друге, наголошується на необхідності підготовки нового покоління кадрів у сфері фізичного виховання і спорту; по-третє, здоров'я нації ставиться в пряму залежність від рівня фізичного виховання, а не тільки від будь-яких інших чинників [5].

Забезпечення здоров'я, формування здорового способу життя – це проблема багатофакторна. Навчальний предмет “Основи здоров'я і фізична культура” є лише однією зі складових, що мають розв'язувати цю проблему і як наслідок – він має зазнати суттєвих змін у руслі провідних ідей реформування сучасної освіти [2].

Мета дослідження: формування в учнів ліцеїв та гімназій позитивного ставлення до занять фізичною культурою у позакласній роботі.

Завдання дослідження:

– дати характеристику поняття “здоров'я”;

– визначити рангове місце “здоров'я” серед життєвих цінностей респондентів різних категорій;

– розробити та впровадити цикл лекцій для старшокласників ліцеїв та гімназій, спрямований на формування позитивного ставлення до занять фізичною культурою у позакласній роботі.

Позитивне ставлення учнів ліцеїв та гімназій до занять фізичною культурою може бути вироблене, по-перше, через *формування звички та стійкого інтересу до систематичних занять фізичною культурою*, по-друге, *через пошук та визначення життєвих цінностей* (здоров'я, фізична досконалість тощо).

За твердженням М.Фіцули, позитивний вплив фізичних вправ можливий лише за умови їх систематичного виконання, що переростає у звичку і потребу. Для формування такої потреби, на думку науковця, необхідно пробудити в учнях інтерес до занять фізичною культурою й вчасно заохотити їх до різних видів фізкультурно-оздоровчої діяльності [9].

Фізкультурно-оздоровча активність учнів – ключова ланка у процесі формування звички та стійкого інтересу до систематичних занять фізичною культурою. Активність особистості В.Семеренський розуміє, як здатність людини брати участь у суспільно значущих змінах на основі засвоєння багатств матеріальної й духовної культури [7]. Тому, на наш погляд, фізкультурно-оздоровча активність – це внутрішнє прагнення учня до активної участі у різних видах фізкультурно-спортивної діяльності та пошук ним самостійних шляхів до свого фізичного вдосконалення.

За твердженням Г. Лещенко, активність учнів залежить від мотивів. Важливою метою виховної діяльності є забезпечення позитивної мотивації особистісного вдосконалення. Тому перед сучасною школою стоїть проблема формування дійових мотивів, прищеплення інтересу та потреби до систематичних занять фізичною культурою. Зробити це можна, тільки усунувши жорстку регламентацію, яка стримує ініціативу, самостійність і творчість вчителя і учнів, підриває інтерес до занять [6].

У сучасних публікаціях, присвячених удосконаленню фізичного виховання, акцентується на вирішенні проблеми формування у дітей і молоді ціннісних орієнтацій, потреб, прагнень і мотивів до занять фізичною культурою [1, 4]. В.Бальсевич, розглядаючи питання фізичної активності учнів, обґрунтовує положення про те, що особливістю фізичного виховання є формування особистісного ставлення, прагнення вихованців до занять фізичними вправами [1]. Сутність поняття “прагнення” О.Козленко розглядає як потрібні відношення, у яких предметний зміст значно згорнутий, або ж такі, у яких діяльнісна сторона яскраво виражена [4].

Зазначимо, що позитивне ставлення учнів ліцеїв і гімназій до занять фізичною культурою має формуватися через усвідомлення вихованцями потреби у своєму здоров'ї, яке визнається одним із найважливіших соціальних чинників здоров'я суспільства взагалі, створення сприятливих екологічних умов, ефективної системи виховання, освіти і організації виробництва. Під “здоров'ям” розуміють динамічний стан людини, що забезпечує її повноцінне біосоціальне функціонування, фізичну та інтелектуальну працездатність, а також

здатність до пристосування в довкіллі. Слово “health” (здоров’я) походить від англійського “whole” (“хул” – цілий, цілісний), що означає завершеність, досконалість організації, тобто життєву надійність, гармонію функцій, енергію і свободу від будь-яких напружень, скутості [8].

Поняття “фізичне здоров’я” дослідник Т.Круцевич розуміє як динамічний стан, що характеризує резерв функцій органів і систем й являє собою основу виконання індивідом своїх біологічних та соціальних функцій [8].

З метою визначення рангового місця здоров’я серед життєвих цінностей, нами було проведено анкетування трьох груп респондентів: учителів ліцеїв та гімназій (90 осіб); ліцеїстів та гімназистів (164 особи), а також їх батьків (164 особи) щодо визначення ними сутності поняття “здоров’я”. У результаті аналізу одержаних нами даних було встановлено загальну картину, що свідчить про ступінь розуміння опитуваними поняття “здоров’я”. Респондентам пропонувалося відповісти на запитання: “Що таке здоров’я?”, діапазон суджень відображено у таблиці 1.

Таблиця 1.

Розуміння респондентами сутності поняття “здоров’я”

Респонденти	Учителі	Учні	Батьки
Характер суджень, що домінують			
Добрий духовний стан	30%	22,8%	35,7%
Добрий фізичний стан	33,3%	31,4%	28,6%
Добре самопочуття	20%	12,9%	14,3%
Нормальний образ життя	16,7%	14,3%	11,4%
Не знаю	–	18,6%	10%

Таким чином, аналізуючи одержані дані, можна зазначити, що складові “здоров’я” респондентами всіх категорій визначаються як окремі розрізнені частини цього поняття, без об’єднання їх у цілісний блок. Результати анкетування показали перевагу двох блоків суджень поняття “здоров’я”; першим є – “добрий духовний стан” (30% – учителів, 22,8% – учнів, 35,7% – батьків), а другим – “добрий фізичний стан” (33,3%, 31,4%, 28,6% – відповідно). Але у визначенні респондентами сутності поняття “здоров’я” відсутній блок психічного благополуччя (емоційного та інтелектуального). Непокоїть і той факт, що серед опитуваних на запитання “Що таке “здоров’я?” відповідь “не знаю” засвідчили 18,6% учнів та 10% батьків.

Рангове місце “здоров’я”, що було визначено респондентами серед життєвих цінностей, відображено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Рангове місце “здоров’я” у життєвих цінностях особистості

Контингент	Вчителі	Ранги	Учні	Ранги	Батьки	Ранги
Цінності						
Цікава, стабільна робота	57 %	2	37%	2	57 %	2
Щасливе сімейне життя	46 %	3	50%	1	42,5 %	3
Наявність добрих та вірних друзів	24 %	4	33%	3	30 %	4
Пізнання (можливість розширювати свою освіту)	7%	7	11%	7	28 %	5
Здоров’я (фізичне, психічне)	64 %	1	28%	4	70 %	1
Любов (духовна та фізична)	11 %	6	20%	6	14 %	7
Матеріально забезпечене життя	17%	5	27%	5	15 %	6

Результати ранжування показали, що на перше місце серед життєвих цінностей учні ліцеїв та гімназій (порівняно з учителями та батьками) ставлять щасливе сімейне життя, а здоров'ю відводять лише четверте місце. Одержані дані свідчать про недостатність уявлення респондентів цієї категорії щодо пріоритетного значення здоров'я в житті людини. Аналіз отриманої інформації дає змогу констатувати, що вагоме місце у формуванні потреби учнів у власному здоров'ї має займати виховна діяльність, спрямована на формування в учнів позитивного ставлення до свого здоров'я та усвідомлення його важливості як однієї з умов щасливого життя, цікавої й стабільної роботи.

Таким чином, одержані дані свідчать про необхідність цілеспрямованої просвітницької роботи з досліджуваних проблем серед учнів ліцеїв та гімназій.

З цією метою ми розробили цикл бесід для старшокласників ліцеїв та гімназій, тематика яких розкривала організацію та методику проведення фізкультурної й оздоровчої освіченості старшокласників (див. табл. 3).

Таблиця 3.

Тематичний цикл бесід для старшокласників ліцеїв та гімназій

№	Тематика бесіди	Основний зміст
1	Значення фізичної культури і спорту в житті старшокласників	Значення фізичної культури і спорту в становленні особистості старшокласника. Поняття “гіподинамія”, “дефіцит рухів”. Наслідки малорухливого способу життя. Вплив фізичних рухів на організм
2	Загартування – шлях до здоров'я	Загартування – основний спосіб укріплення здоров'я. Механізм, правила та методика загартування. Повітряні ванни, водні процедури, загартування сонцем
3	Значення занять фізичною культурою для інтелектуального розвитку особистості	Гармонія фізичного розвитку, здоров'я і праці. Вплив фізичних вправ на розумову працездатність учнів протягом навчального дня. Перспектива систематичних занять фізичними вправами
4	Руховий режим старшокласника	Організація і методика проведення ранкової гігієнічної гімнастики. Домашні завдання з фізичної культури. Організація сімейного дозвілля

Такий же цикл бесід був прочитано батькам під час проведення батьківських зборів, а також запропоновано вчителям ліцеїв та гімназій для розгляду на методсемінарі.

Проводились бесіди у різний час: на перервах, перед уроками та заняттями спортивних секцій, але найбільша ефективність досягалась при проведенні бесід в окремі години занять з теоретичних основ фізичного виховання.

На кожному із занять ми намагались знайти можливості, які б дозволили включити старшокласників у різноманітну пізнавальну діяльність. Так, заняття за темою “Руховий режим старшокласника” проводилося за заздалегідь підготовленим учнями хронометражом свого дня та його аналізом.

Особливий інтерес серед вихованців викликали дискусії, вікторини, які передбачали зіткнення різних точок зору, поглядів, думок, оцінок, відстоювання своїх переконань, активізацію розумової діяльності учнів, формування вмінь висловлювати свої власні ідеї, думки та почути різні точки зору своїх однокласників. Темі дискусій були такі: “Що, на ваш погляд, зміцнює ваше здоров'я?”, “Як впливають на здоров'я людини емоції?”, “Я вважаю себе здоровою людиною, тому що...”. Такі дискусії тривали до 30 хвилин і закінчувалися висновками, котрі допомагали формувати суб'єктивну оцінку кожного з старшокласників про значення здоров'я.

Аналіз результатів проведеного дослідження на констатуючому та формуючому етапах свідчить про позитивні зрушення в оздоровчій та фізкультурній освіченості учнів. Якщо на констатуючому етапі ліцеїсти і гімназисти характеризували поняття “здоров'я”, в

середньому, одним блоком суджень або загалом не знали відповіді, то після проведення експериментальної роботи їхні відповіді містили 2–3 і більше блоків, що характеризують поняття “здоров’я”. Можна зазначити, що на констатуючому етапі блок психічного благополуччя (емоційного та інтелектуального) не визначався респондентами, але після проведення циклу бесід, 28% суджень старшокласників містило цей блок як один із компонентів, що характеризує відповідне поняття.

Щодо визначення рангового місця здоров’я у життєвих цінностях старшокласників після проведення експериментальної роботи, то результати ранжування мають наступний вигляд: здоров’я (фізичне та психічне) – 56,7%, наявність добрих та вірних друзів – 37,2%, цікава та стабільна робота – 32,9%, щасливе сімейне життя – 22%, любов (духовна і фізична) – 17,7%, матеріальне забезпечене життя – 15,2%, пізнання (можливість розширювати свою освіту) – 12,8%.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бальсевич В.К. Концепция альтернативных форм организации физического воспитания детей и молодежи // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996, № 1. – С. 23–25.
2. Бех І.Д. Виховання особистості (у 2-х томах), книга 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь. – 2003. – 344с.
3. Булатова М., Литвин О. Здоров’я і фізична підготовленість населення України // Теорія та методика фізичного виховання і спорту. – 2004, №1. С. 3–9.
4. Козленко О.М. Формування мотивів фізичного вдосконалення у молодших школярів // Фізичне виховання в школі. – 1999, № 4. – С. 29–31.
5. Кучеров І.С. Здоров’я нації – проблема педагогічна // Фізичне виховання в школі. – 2000, № 1. – С. 51–53.
6. Лещенко Г.А. Деякі аспекти системи шкільного фізичного виховання // Наукові записки. – Випуск 32. Ч.ІІ. – Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2001. – С. 94–96.
7. Семеренський В.І. Народні ігри та їх роль у розвитку творчої активності учнів // Фізичне виховання в школі. – 2000, № 1. – С. 54–55.
8. Теория и методика физического воспитания. В 2-х томах. – Т.2. – Под ред. Т.Ю. Круцевич. – К.: Олимпийская литература. – 2003. – 392с.
9. Фіцула М.М. Педагогіка // Посібник, К.: Академія. – 2000. – 542с.

УДК 37. 035. 6

Р.С. Дружененко

ЕТНОПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЯК УМОВА ЕТНОПЕДАГОГІЧНОЇ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Проблема формування мовної особистості учня, який володіє сумою мовленнєвих умінь і навичок, передбачає врахування психологічного аспекту. Етнопедагогічна основа вимагає опори на етнопсихологічні чинники процесу формування національно-мовної особистості, тобто такої, яка розвивається в етносередовищі.

Досліджувана проблема є актуальною, оскільки пропонується вивчення етнічної основи психологічної діяльності особистості, зокрема формування мовлення в умовах навчання на етнопедагогічних засадах.

Думка про те, що цілеспрямований вплив етнокультурного середовища з метою формування мовної особистості нерозривно пов’язаний з етнопсихологічним контекстом, частково простежується в Г. Антипова, А. Бароніна, С. Єрмоленко, В. Красних, А. Леонтєва, Л. Мацько, Ю. Сорокіна, В. Тоїдіс, О. Донських та ін.